

In ongenade

J.M. Coetzee bij Uitgeverij Cossee

Schemerlanden
In het hart van het land
Wachten op de barbaren
Wereld en wandel van Michael K
Mr. Foe en Mrs. Barton
IJzeren tijd
De meester van Petersburg
Jongensjaren
Portret van een jongeman
Elizabeth Costello
Elizabeth Costello – De roman in Afrika (luisterboek)
Hij en zijn man (Nobelprijs rede)
Langzame man
Dagboek van een slecht jaar
Wat is een klassieke roman? (essays)
Als een vrouw ouder wordt
In ongenade (luisterboek)
Dierenleven
Zomertijd
Scènes uit de provincie

Over J.M. Coetzee

Hans Achterhuis, Arnon Grunberg,
Kristien Hemmerechts e.a.
J.M. Coetzee – persoon en personage

J.M. Coetzee
In ongenade

Vertaling
Joop van Helmond en Frans van der Wiel

Cossee
Amsterdam

Voor de vertaling werd een werkbeurs verstrekt door
de Stichting Fonds voor de Letteren

Eerste druk 2004
Twaalfde druk 2012

Oorspronkelijke titel *Disgrace*

© 1999 J.M. Coetzee

Met toestemming van Peter Lampack Agency, Inc. New York

Nederlandse vertaling © 2003 Joop van Helmond,

Frans van der Wiel en Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Omslagfoto Bobsairport © Kai Dieterich

Boekverzorging Marry van Baar

Druk Memminger MedienCentrum

Citaat p. 17: William Shakespeare, *Sonnetten*, nr. 1.

Vertaling Peter Verstegen, Van Oorschot, 1993.

ISBN 978 90 5936 352 6 | NUR 302

EEN

Voor een man van zijn leeftijd, tweeënvijftig, gescheiden, heeft hij het probleem van de seks naar zijn idee heel aardig opgelost. Iedere donderdagmiddag rijdt hij naar Green Point. Stipt om twee uur drukt hij op de bel bij de ingang van Windsor Mansions, zegt zijn naam en gaat naar binnen. In de deuropening van nummer 113 staat Soraya op hem te wachten. Hij loopt meteen door naar de slaapkamer, die aangenaam ruikt en zacht verlicht is, en kleedt zich uit. Soraya komt uit de badkamer, laat haar peignoir van zich af glijden, schuift naast hem in bed. 'Heb je me gemist?' vraagt ze. 'Ik mis je elke dag,' antwoordt hij. Hij streelt haar honingbruine, door zon on-aangeroeerde lichaam; hij strekt haar uit, kust haar borsten; ze vrijen.

Soraya is rijzig en slank, met lang zwart haar en donkere, vochtige ogen. In feite is hij oud genoeg om haar vader te zijn; maar ja, in feite kun je vader zijn op je twaalfde. Hij staat al meer dan een jaar bij haar ingeschreven; hij is volkomen tevreden over haar. In de woestijn van de week is donderdag een oase van *luxe et volupté* geworden.

In bed is Soraya niet uitbundig. Ze heeft eigenlijk een vrij rustig temperament, rustig en gedwee. Over het alge-

meen is ze in haar opvattingen verrassend moralistisch. Ze ergert zich aan toeristen die op het openbare strand hun borsten ('uiers', noemt ze die) ontbloten; ze vindt dat zwervers moeten worden opgepakt en als straatveger aan het werk gezet. Hoe ze haar opvattingen rijmt met haar branche vraagt hij niet.

Omdat hij plezier aan haar beleeft, omdat zijn plezier niet afneemt, heeft hij genegenheid voor haar opgevat. Hij gelooft dat deze genegenheid tot op zekere hoogte beantwoord wordt. Genegenheid is weliswaar geen liefde, maar is er in ieder geval aan verwant. Gezien hun weinig belovende begin, hebben ze allebei geluk gehad: hij dat hij haar heeft gevonden, zij dat ze hem heeft gevonden.

Hij beseft dat zijn veronderstellingen getuigen van zelfingenomenheid, echtelijke verknochtheid zelfs. Niettemin blijft hij eraan vasthouden.

Voor een bezoek van anderhalf uur betaalt hij 400 rand, waarvan de helft naar Discreet Escorts gaat. Het lijkt zonde dat Discreet Escorts zoveel krijgt. Maar zij zijn eigenaar van nummer 113 en andere flatjes in Windsor Mansions; in zekere zin zijn ze ook eigenaar van Soraya, van dit deel, deze functie van haar.

Hij heeft met het idee gespeeld te vragen of ze hem in haar eigen tijd wil ontmoeten. Hij zou graag een avond met haar doorbrengen, misschien zelfs een hele nacht. Maar niet de volgende ochtend. Hij kent zichzelf te goed om haar bloot te stellen aan een volgende ochtend, wanneer hij koud en kribbig is, niet kan wachten om alleen te zijn.

Dat is zijn temperament. Zijn temperament zal niet meer veranderen, daar is hij te oud voor. Zijn temperament is gevormd, gestold. De schedel, en daarna het temperament: de twee hardste delen van het lichaam.

Volg je temperament. Het is geen filosofie, die bena-

ming zou hij te veel eer vinden. Het is een regel, zoals de Regel van de H. Benedictus.

Hij bezit een goede gezondheid en een heldere geest. Van beroep is, of was hij, wetenschapper en de wetenschap beheerst, met tussenpozen, nog steeds zijn diepste wezen. Hij leeft binnen zijn inkomen, binnen zijn temperament, binnen zijn emotionele mogelijkheden. Is hij gelukkig? Volgens de gangbare criteria gelooft hij dat hij dat inderdaad is. Hij is echter de epiloog van *Oedipus* niet vergeten: Noem geen mens gelukkig voor hij dood is.

Op het terrein van de seks is zijn temperament intens, maar nooit hartstochtelijk geweest. Als hij een zinnebeeld moest kiezen, zou dat de slang zijn. Geslachtsverkeer tussen Soraya en hem moet, zo stelt hij zich voor, iets van de copulatie van slangen weg hebben: langdurig, met overgave, maar tamelijk abstract, tamelijk droog, zelfs op zijn vurigst.

Is Soraya's zinnebeeld ook de slang? Ongetwijfeld wordt ze bij andere mannen een andere vrouw: *la donna è mobile*. Maar op het vlak van het temperament kan haar affiniteit met hem zeker niet geveinsd zijn.

Hoewel haar werk haar tot een lichtzinnige vrouw maakt, vertrouwt hij haar, binnen redelijke grenzen. Tijdens zijn bezoeken praat hij met een zekere vrijmoedigheid tegen haar, stort zo nu en dan zelfs zijn hart uit. Ze kent zijn levensloop. Ze heeft het verhaal van zijn twee huwelijken gehoord, weet van zijn dochter en het wel en wee van zijn dochter. Ze kent zijn opvattingen.

Over haar leven buiten Windsor Mansions laat Soraya niets los. Soraya is niet haar ware naam, daar is hij zeker van. Er zijn aanwijzingen dat ze een kind, of kinderen heeft gebaard. Misschien is ze helemaal geen beroeps. Misschien werkt ze maar een of twee middagen per week voor het bureau en leidt ze verder een eerzaam bestaan

in de buitenwijken, in Rylands of Athlone. Dat zou onge-
woon zijn voor een moslim, maar tegenwoordig is alles
mogelijk.

Over zijn eigen werk vertelt hij weinig, hij wil haar er
niet mee vervelen. Hij verdient de kost aan de Kaapse
Technische Hogeschool, voorheen Universiteit van Kaap-
stad. Van hoogleraar moderne talen is hij bij de ophef-
fing van Klassieke- en Moderne talen in het kader van de
grote herstructurering, wetenschappelijk hoofdmede-
werker Communicatieleer geworden. Net als al het ge-
herstructureerde personeel, mag hij elk jaar, ongeacht
het aantal inschrijvingen, één collegeblok op zijn eigen
vakgebied geven, want dat is goed voor het moreel. Dit
jaar geeft hij een leergang Dichters uit de Romantiek.
Voor de rest doceert hij Communicatieleer 101, 'Communi-
catieve vaardigheden', en Communicatieleer 201, 'Ho-
gere communicatieve vaardigheden'.

Hoewel hij elke dag uren aan zijn nieuwe vak wijdt,
vindt hij de eerste premisse ervan, zoals geformuleerd in
het handboek Communicatieleer 101, bespottelijk: 'De
menselijke samenleving heeft taal geschapen, opdat wij
onze gedachten, gevoelens en bedoelingen aan elkaar
kunnen overbrengen.' Zijn eigen mening, die hij voor
zich houdt, is dat de gesproken taal is ontstaan uit het lied
en het lied is ontstaan uit onze behoefte om de al te grote
en tamelijk lege menselijke ziel met geluid te vullen.

In de loop van een carrière die zich over een kwart
eeuw uitstrekt, heeft hij drie boeken gepubliceerd, die
geen van alle enige beroering of zelfs maar een rimpe-
ling hebben verwekt: het eerste over opera (*Boito en de
Faustlegende: de Genesis van Mefisto*), het tweede over het
visioen als Eros (*Het visioen van Richard van St. Victor*),
het derde over Wordsworth en de geschiedenis (*Words-
worth en de last van het verleden*).

In de afgelopen jaren heeft hij met het idee van een studie over Byron gespeeld. Aanvankelijk dacht hij dat het weer een boek zou worden, weer een kritisch werk. Maar al zijn aanzetten tot het schrijven ervan zijn verzand in verveling. Eerlijk gezegd is hij de literatuurkritiek beu, is hij beu van proza dat ellenlang wordt uitgesponnen. Wat hij wel wil schrijven, is muziek: *Byron in Italië*, een bespiegeling over de liefde tussen de seksen in de vorm van een kameropera.

Wanneer hij voor zijn studenten Communicatieleer staat schieten er frasen, melodieën, flarden gezang van het ongeschreven werk door zijn hoofd. Hij is nooit een erg goed docent geweest; in deze hervormde en, naar zijn mening, uitgeholde onderwijsinstelling is hij minder op zijn plaats dan ooit. Maar ja, hetzelfde geldt voor andere collega's van de oude stempel, gebukt als ze gaan onder een opvoeding die ongeschikt is voor de hun toegewezen taken; geestelijken in een postreligieus tijdperk.

Omdat hij geen respect heeft voor de stof die hij doceert, maakt hij geen indruk op zijn studenten. Ze kijken door hem heen wanneer hij spreekt, vergeten zijn naam. Hun onverschilligheid steekt hem meer dan hij wil toegeven. Desondanks vervult hij zijn plichten tegenover hen, hun ouders en de staat tot op de letter. Maand in maand uit kiest, vergaart, leest en annoteert hij hun opdrachten, verbetert fouten in interpunctie, spelling en taalgebruik, zet vraagtekens bij zwakke argumentatie, voegt aan elk werkstuk een kort, weldoordacht commentaar toe.

Hij blijft lesgeven omdat het hem een inkomen verschaft; en omdat het hem nederigheid leert, hem ervan doordringt waar hij staat in de wereld. De ironie ontgaat hem niet: dat degene die komt om les te geven de hardste lessen leert, terwijl degenen die komen om te leren niets opsteken. Het is een facet van zijn beroep waarover hij

zich tegen Soraya niet uitlaat. Hij betwijfelt of er in haar vak evenveel ironie schuilt.

De keuken van het flatje in Green Point is voorzien van een waterketel, plastic bekers, een pot oploskoffie, een schaal met suikerzakjes. De koelkast bevat een voorraad mineraalwater. In de badkamer is zeep en een stapel handdoeken, in de kast liggen schone lakens. Soraya bewaart haar make-up in een handtas. Een rendez-vous-plek, meer niet, functioneel, schoon, goed geregeld.

De eerste keer dat Soraya hem ontving, droeg ze vuurrode lippenstift en zware oogschaduw. Omdat hij een hekel had aan de plakkerigheid van de make-up, vroeg hij of ze het wilde afvegen. Ze gehoorzaamde en heeft het sindsdien nooit meer gedragen. Een gretige leerlinge, volgzzaam, plooibaar.

Hij vindt het leuk haar cadeautjes te geven. Met nieuwjaar heeft hij haar een geëmailleerde armband gegeven, met Eid een kleine reiger van malachiet, waarop zijn oog viel in een curiosawinkel. Hij geniet van haar plezier, dat heel ongekunsteld is.

Het verbaast hem dat anderhalf uur per week vrouwelijk gezelschap voldoende is om iemand gelukkig te maken die altijd dacht dat hij een vrouw, een thuis, een huwelijk nodig had. Zijn behoeften blijken al met al heel licht te zijn, licht en vluchtig als die van een vlinder. Geen emotie, althans geen andere dan de diepste, de meest onvermoede: een basso ostinato van voldaanheid, als het gonzen van het verkeer dat de stadsbewoner in slaap sust, of als de stilte van de nacht voor plattelanders.

Hij denkt aan Emma Bovary, die verzadigd, glazig kijkend thuiskomt na een middag woest neuken. *Dus dit is gelukzaligheid!* zegt Emma, terwijl ze zich in de spiegel over zichzelf verbaast. *Dus dit is de gelukzaligheid waarvan*